

Passeig literari per l'Escornalbou de Toda

Estiu 2016

toda
Un reusenc polièdric
EDUARD TODA I GÜELL
1855-1941

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Presentació

En el 75è aniversari de la mort d'Eduard Toda, la Biblioteca Pública de Tarragona i l'Agència Catalana del Patrimoni Cultural reivindiquem la figura d'un dels personatges catalans més poc coneguts de la Renaixença i posem en valor la vessant més literària.

El Castell-Monestir d'Escornalbou va aplegar, especialment als anys vint del segle passat, la intel·lectualitat catalana del moment i personalitats d'àmbits diversos, com el Cardenal Vidal i Barraquer, Francesc Cambó o, fins i tot, el rei Alfons XIII qui el visità en dues ocasions. Però, Escornalbou també va ser un destí obligat d'excursionistes, o simplement de visitants encuriosits que el volien conèixer de primera mà. Eduard Toda en va promoure les visites i va destacar per ser un excel·lent amfitrió.

Ara, amb *El passeig literari per l'Escornalbou de Toda* volem recordar justament aquells dies. A través d'un itinerari pel monument amb lectures d'escriptors i de personatges de l'època, aprofundirem en el personatge i en les múltiples facetes de la seva obra. Partirem de la visió global que ens dóna Josep Pla als seus *Homenots*, intent de glosar els personatges que han forjat la cultura catalana, per arribar a detalls de la seva personalitat, descrits per autors més propers com Plàcid Vidal, amb qui va tenir relacions familiars, Antoni Correig, qui aporta la mirada d'un nen, o Josep Iglésies.

L'Eduard Toda amfitrió ens arribarà a través de les paraules que va escriure la Colla de Francesc Matheu quan va visitar el Castell l'any 1926, on inclourem també Narcís Oller, que va excusar la seva assistència per raons d'edat. En el recorregut també llegirem descripcions poètiques del monestir, com les de Salvador Estrem i Fa o Antoni Rovira i Virgili.

En altres lectures farem especial èmfasi en la vessant d'Eduard Toda com a reconegut bibliòfil, atès que va reunir a Escornalbou la biblioteca catalana privada més important de la seva època.

Eduard Toda i Güell (1855-1941)

Cònsol, home de cultura, primer egipci català, bibliòfil, mecenes i viatger, Eduard Toda va ser un personatge inquiet des de ben jove. Amb quinze anys redactava el seu primer llibre sobre Poble i amb divuit començava una ràpida i brillant carrera consular que el va portar a conèixer llocs tan exòtics com la Xina i Egipte, a més de diverses i importants ciutats portuàries i comercials europees. L'any 1901, deixa l'exercici consular per esdevenir home de negocis a Londres. En tornar a Catalunya divuit anys més tard, s'instal·la a l'antic monestir d'Escornalbou, a Riudecanyes, que havia comprat i reconstruït com un castell. Des d'allà començarà la seva tasca de regeneració de la cultura catalana i de defensa del patrimoni cultural català.

SUMARI

Presentació

Lectures

El personatge	2
L'Amfitrió	6
Escornalbou i el paisatge	9
El Bibliòfil i el mecenes	10
Cloenda	14

Cronologia	14
-------------------	-----------

Personatges	16
--------------------	-----------

Bibliografia bàsica	17
----------------------------	-----------

Lectors: Pau Gavaldà, Núria Gondolbeu, Josep M. Piñol, Antònia Sabater i Antoni Salvat
Selecció de textos: Dolors Saumell i Esteve Masalles

1 El senyor Toda, el vaig conèixer a la penya del senyor Matheu. Era ja un home vell, una mica més alt que l'elevació humana natural del país, amb uns cabells blancs que havien estat rossencs, molt ben construït, ossat, sense greix, amb uns ulls grisencs que encara conservaven una gran vive-sa, amb una constitució massissa i saludable, excel·lent. No era pas un home llarg de paraules. Resistia el mutisme, perfectament. Escoltava i no solia contestar res. Tenia un exterior misantròpic i desenganyat, però no vaig constatar mai que la misantropia el portés a l'estirabot o al comentari cínic. Era un home de món, que havia viscut molt, i, en el seu esperit, determinades reaccions li eren estranyes. Era un home extremadament discret, que havia convertit la discreció en el pern de la seva vida, que no semblava pas fiar-se de ningú, sobretot de les persones que li feien la garagara com amics. Semblava absolutament indiferent a tota forma d'adulació o de compliments. ¿Com era internament? Era difícil de tenir-ne alguna idea. Trobar un home solitari, silenciós i discret en la Barcelona del moment, devorada per una loquacitat purament verbal, superficial i en definitiva irresponsable feia un gran efecte- sobretot pensant en la seva llarga navegació per la vida. De les persones que vaig conèixer en aquest país en l'època de la meva joventut el senyor Toda és dels qui m'impressionaren més [...]

Pla, Josep. Homenots.

2 L'arribada a Escornalbou ens féu un efecte fantàstic. Semblava cosa de poema novel·lesc. En haver passat nosaltres el portal, entrant a la plaça de l'església, que hom estava reconstruint, va sortir del castell el nostre cosí, venint a rebre'ns, ajudant-nos a baixar de les nostres cavalcadures. [...]

Eduard Toda de Ramon Casas

Va anar ensenyant-nos el castell, amb les seves nombroses sales i cambres moblades amb belles peces autèntiques d'època i amb la seva formidable biblioteca, una de les més importants de Catalunya, després d'haver fet, ell, grans donatius a biblioteques i arxius de la nostra terra i de l'estranger. [...]

Havien anat o havien promès anar a Escornalbou les més remarcades personalitats de la ciència, de la literatura, de l'art i de la política catalanes d'aleshores. Allí tenien preparats els llibres, els documents i els llits per al sojorn, a més a més d'una taula ben servida. [...]

De les cambres d'Escornalbou n'hi havia una exclusiva -la més luxosa i règia- per al cardenal de Tarragona, Francesc Vidal i Barraquer, i també n'hi constava una de destinada a Francesc Cambó. Aquesta darrerament esmentada era ornamentada amb quadres reproduint obres angleses de figures representant escenes d'exquisides damisel·les, i, amb motiu d'allò, la gent del castell distingia aquella habitació anomenant-la "la cambra de les noies maques".

Sopàrem, i després, el nostre cosí, junt amb ell, ens féu passar a un estatge on flamejava una llar, vora de la qual vam asseure'ns per entretenir-nos una estona tot esperant l'hora d'anar a recolliment. Eduard se'ns mostrava, com sempre, amable, però no gaire pròdig de paraules. Es disposà a llegir els diaris que els mossos li havien portat.

-Voleu mirar *sants*?... -ens va fer, indicant-nos una caixa retirada allí en un recó.

Vaig obrir la caixa. Era plena de periòdics catalans del temps del nostre renaixement literari i artístic. [...] Al cap de poc, plegant el diari que havia llegit i agafant-ne un altre, com divagant en si mateix, va dir:

Eduard Toda i Güell tenia un fill ja casat. Fill i nora vivien confinats a Reus. Quan es va propagar la nova que nosaltres havíem anat cap a Escornalbou i ells se n'assabentaren, van afanyar-se a venir prop de llur pare. Però al pare no li fou gaire grata aquella visita inesperada. Fins va reptar-los. Aquell vespre vam sopar tots reunits en una mateixa taula, i passàrem l'estona, també en conjunt, vora de la llar encesa. L'endemà el nostre cosí va dedicar-se a revisar unes rajoles de ceràmica antiga que tenia allí apilades, i se les féu portar, d'una a una, pel seu fill. Eduard Toda i Güell, assegut, rebia i triava les rajoles i després les tornava al seu fill, assenyalant-li el lloc on havia de deixar-les. Ni disposador ni servent no exposaven cap comentari. Aquell dia el matrimoni dels desposseïts hereus ja va absentar-se de la finca.

Vidal, Plàcid. *L'assaig de la vida.*

El sr. Toda va ser un home de forta personalitat, amb gran poder de seducció, fins el punt **3** que la gent el servia amb respecte i gust, que ell responia amb proves d'amistat i amb algun obsequi oportú. [...]

Una de les gestions que li feia el meu pare consistia a regular la tramesa de queviures a Escornalbou, sobretot peix [...] agençat en unes fortes caixetes metàl·liques que l'ordinari de Falset recollia per entregar-ho a l'estació de l'Argentera. Deduíem la quantitat d'hostes per la de les caixetes enviades, sovint ben abundants. [...]

Quan vaig conèixer per primera vegada don Eduard jo tenia 8 o 9 anys i fou a l'Argentera, a l'antiga casa Cabré, que ell havia comprat i arreglat al seu gust, on residia durant les obres del castell. Allí, un dia el pare m'hi presentà: i ell, amable i festiu, veient-me vergonyós, em preguntà si sabia quina era la capital de la Xina. Jo vaig dir-li:

-- Pequín.

-- Molt bé! Jo a la Xina vaig estar-hi alguns anys. T'agradaria anar-hi ?

Quan vaig dir-li que em semblava massa lluny em tranquil·litzà:

-- No pateixis. Demà pujaràs a Escornalbou, que és més aprop.

Don Eduard Toda reuní allí tot el que més li agradava: una copiosíssima biblioteca, objectes exòtics, vaixel·la de plata i gran quantitat d'armes de llunyanes procedències, que cobreixen les parets de la senyorívola escalinata que va a la planta superior.

Es curiós que un home de tan forta personalitat no li agradés restar sol al castell. Sempre invitava algú que li fes companyia, tant si es tractava de figures insignes com de simples amics. Amb tots es plaïa a compartir l'àpat i la paraula, després que els hostes foren cridats a taula amb el toc del famós esquellot. Feia gràcia quan deia al criat que portés de la "Biblioteca espiritual" ampolles de vi. En havent dinat, recordo, com a hoste seu que jo també vaig ser, que fèiem una passejada pel Passeig dels Frares, i jo li preguntava coses. [...] mostrant-li admiració per la fama que tenia de saber parlar bé en públic, em digué que era molt senzill:

-- No parles tu cada dia?. Doncs en públic es fa el mateix. [...]

Encara recordo també que, considerant l'autoritat que comporta tenir un alt càrrec, vaig dir-li

que deu ser bonic de poder manar.

-- No t'ho creguis [...] És incòmode. Per manar es necessita intel·ligència; per obeir només cal voluntat.

Després de sopar, abans d'anar al llit, passàvem a la sala de les rajoles on a l'hivern flamejava una bona llar de foc, i allí el Sr. Toda llegia diaris o revistes, o bé omplia fitxes, pacientment, per a la seva monumental obra *Bibliografia espanyola d'Itàlia*. Jo era prop seu amb un llibre a les mans i un dia, en arribar el moment de plegar, vaig fer una cosa que ell trobà escandalosa: un petit doblot a l'angle superior del full, com a senyal.

-- Què has fet ?. D'això se'n diu un caputxí. No ho facis mai més si vols respectar els llibres.

Correig, Antoni. Evocacions reusenques.

Tenia un amical antagonista en don Eduard Toda. Eren grans amics i quan don Eduard era a Reus, s'apoyava a la casa de don Pau, però es tractaven de vostè i discutien sempre. Bastava **4** que un veiés una cosa blanca, perquè l'altre la veiés negra.

Don Eduard era molt fredoluc i devot del foc a terra. Vora la llar encesa, asseguts en un parell de poltrones, mentre espetegaven les flames i llur resplendor jugava en el rostre envermellit dels vells il·lustres, ambdós donaven mostres constants de llur dissentiment cordial. Don Eduard, amb la cara rasurada però amb el bigoti abundós, el cabell blanc rissat, l'esguard dur, les entrecelles arrugades, el front ample i un aire de militar retirat, es complaïa a regirar el foc. Si posava un tió a la llar, l'altre infal·liblement trobava que era massa gros; si amb el peu l'empenyia endins, l'altre sostenia que apagaria les flames. Es donaven mútuament la culpa del fum, si se'n produïa.

- Què ha fet ara? No veu que apagarà el foc?
- De fer foc a terra en tinc més experiència que vostè.
- Això s'ho pensa! No veu quin fum que ha fet?

Així com don Pau tenia unes mans excepcionalment traçudes, don Eduard les tenia particularment ineptes. Don Pau s'esgarriava quan veia a Toda agafar un llibre valuós.

- Me'l farà malbé! -advertia intentant prendre-li dels dits.

Algunes vegades don Eduard anava al Centre de Lectura i, en obrir la boca, de seguida el dissentiment de don Pau es feia manifest. Ambdós tenien un enlluernament per Poblet. Però don Pau Font no estava d'acord amb l'orientació que donava Toda a les obres de reconstrucció. Havia discrepat també de la forma com s'havia dut la reconstrucció d'Escornalbou. Igualment combatia que tornessin frares a Poblet.

- Si hi posen frares tornaran a cremar el monestir- sentenciava amb contundència.

Era enemic de l'escenografia arqueològica i combatia tota invenció en les reconstruccions. L'esment excepcional que posava en la conservació i restauració dels llibres, l'exigia igualment en les pedres dels nostres monuments, i això originava noves topades amb el seu il·lustre conciutadà el

Pau Font de Rubinat (1860-1948)

qual, segons el seu parer, algunes vegades tirava pel dret en matèria reconstructiva.

A don Eduard Toda, don Pau Font li havia encomanat les aficions bibliogràfiques. Havia observat la tècnica de la conservació o restauració de llibres aplicada per don Pau i, preponderantment amb ella com a bagatge, fins havia obtingut una càtedra de reconstrucció de llibres a l'Escola de Bibliotecàries de la Mancomunitat, on explicava l'assignatura amb l'ajuda de l'historiador populetà senyor Joaquim Guitert i Fontserè. Quan don Pau en parlava, feia un mig riure mefistofèlic i acabava per etzivar:

-No hi entén res! [...]

Don Eduard no era massa primmirat en les seves edicions i això desesperava don Pau Font. L'un era partidari de publicar llibres, encara que no resultessin prou perfectes i acabats, ni de fons, ni de forma. L'altre, solament sospirava per les coses realment impecables.

-Don Pau, esperant fer una obra definitiva, no arriba a fer mai res-, sentenciava el senyor d'Escornalbou. I, amb mordaç ironia, es complaïa a afegir, tot sil·labejant el nom del seu amic.

-Diuen que la perfecció no existeix. S'equivoquen. La perfecció té un nom: Don Pau Font de Rubinat. [...]

Iglésies, Josep. Don Pau Font de Rubinat dins l'àmbit reusenc.

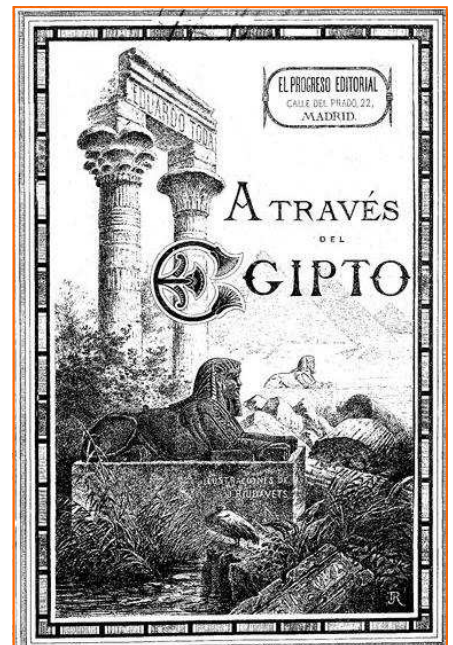
5

Costas de Abukir 14 de setembre de 1886

Estimat Pau

[...] Feya temps que'm trotava pel cap la idea de fer la iconografia de aquell monestir [d'Escornalbou] sobre'l qual ningú may ha escrit rés, y vaig reunir los materials que tinch aquí en mon poder. La sola dificultat es que yo no he estat may allá dalt y per tant no sé qual es l'estat present del casal. Doncs si la idea li agrada, li faré'l llibret, que podrá ser de unas 50 ó 60 planas, pero necessito que vosté mateix ó un de confiansa vaja allá dalt, prengui notas de com está tot y si pot me fassi algun dibuix per grosser que sia. Ab eixos elements escriuré'l tomo y li enviaré l'original avans de cap d'any.

[...] Darrerament he fet una espléndida excursió á Benha, Zagarig, Bubastes y Tantah. He recullit moltes notas y molts efectes per a ma colecció. Aquesta progressa com vosté no'n té idea: ja tinch de tot, momias, pinturas, vidres, marfils, bronzes, terras cuytas, marbres, alabastres, fins pà, grans, ous y mil efectes dels antichs egipcis. Tinch la colecció funeraria de estatuas reals completa. Crech que embalar lo que ja tinch me pendrá al menos dotse grossas caixas. [...]

Coberta del llibre d'Eduard Toda
imprès a Madrid el 1889

Toda, Eduard. Carta a Pau Font de Rubinat.

6

Aquella mòmia

L'Eduard Toda ha fet una gran deixa a la ciutat, del tresor que ha anat recollint pel món i que té recollit en el seu castell d'Escornalbou.

Però encara que'ns ho deixi tot, Barcelona no poseirà mòmia pròpia, perquè en Toda les dugues que tenia les va donar fa temps: una al Museu de Vilanova i l'altra al Museu de Madrid. Fou un conflicte l'arribada de les mòmies, semblant al que'ns descriu l'Eça de Queiroz en l'Epistolari de Fradique Mendes. Els duaners no sabien quina tarifa aplicar a les mòmies d'en Toda.

A l'últim, un quefe va resoldre el conflicte:

-- Que pagui com a bacallà sec.

I així se feu.

Eduard Toda vestit de mòmia al Museu de Bulaq del Caire.

Esquella de la Torratxa, 3 de febrer de 1922.

L'AMFITRIÓ

7

Toda [...] de la vida anglesa, n'havia après la importància de passar els weekend en el castell propi i, si pot ser, amb amics, i aleshores, als setanta anys gastats en tots els confins de la nit del món, encara tenia prou salut per animar fins a la matinada els llargs caps de setmana al nou castell.

Agustí Duran i Sempere, mossèn Jaume Bofarull, Joaquim Folch i Torres, Eduard Toda

L'amfitrió d'Escornalbou tenia recursos per convèncer els seus convidats perquè trobessin temps per anar a la remota cita que els oferia i arpleguessin voluntat per vèncer les dificultats notòries del viatge que en els darrers trajectes s'havia de fer endavant i amunt fins al monestir, en tartana. Però Hermínia maldava per anar-hi, per evocar el clima de la literatura gòtica en els *Cims rúfols* d'Emily Brontë o *l'Orgull i prejudici* de Jane Austen o de tantes heroïnes desgraciades recloses en paratges hostils.

L'amic més difícil de convèncer era l'arxiver Duran i Sanpere, el qual destinava els escassos lleures que amb prou feines permetia el seu treball a Barcelona per anar a Cervera on l'esperaven la feina dels arxius i l'amor a la mare-vídua des del 1914, sola des de feia molt de temps i abandonada per ell en benefici de les seves dèries, si bé hi havia una bona relació i dolcesa entre ambdós.

Però el destí va voler que fos a Escornalbou al febrer del 1917, quan en motiu d'una festeta literària medieval amb màscares i disfresses animada per una cobla amb música de flautes i de gralles que havia de durar tres dies i tres nits, l'amfitrió Eduard Toda presentés Hermínia a Duran com a dama jove del castell, *Lucifera fanciulla*, neboteta honorària i predilecta que, revestida de tul medieval i coronada de baladres, molt més que una disfressa, representava l'àngel Israfi. [...]

Muñoz i Pujol, Josep Maria. Agustí Duran i Sanpere. Temps i memòria.

8

Ben estimat amic Matheu; al tornar a Catalunya després de cinquanta anys d'estada fora, m'he fet un niu d'àligues al cim d'Escornalbou, entre les ruïnes del vell asceteri agustinià. Els bons amics que trobo al Colón quan vaig a Barcelona, i vós el primer d'ells, deureu pujar a veure'm. Us ofereixo el que tinc: la vista esplèndida del Camp de Tarragona, una llar catalana per sos quatre costats, una llibreria nombrosa amb sa munió de vells documents de la terra i un bosc ombrívol on colles de paons feréstecs han establert el seu domini. Confio en vostra visita i en preparo el programa del que serà part essencial un jove paó rostit a taula. No el deixeu envellir esperant-vos massa temps".

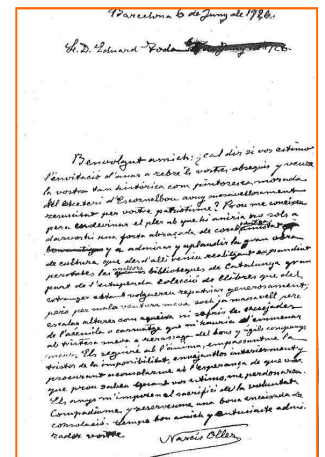
Toda, Eduard. [Carta a Francesc Matheu].

9

Benvolgut amic: ¿cal dir si vos estimo l'invitació d'anar a rebre'ls vostres obsequis y veura la vostra tan històrica com pintoresca morada del asceteri d'Escornalbou avuy maravellosament resucitat per vostre patriotisme? Prou me coneixeu per a endevinar el pler ab que hi aniria no sols a darvos hi una forta abraçada de coral i antiga amiat y a admirar y aplaudir la gran obra de cultura que des d'alli veniu realitzant expandint per totes les mellors biblioteques de Catalunya gran part de l'estupenda colecció de llibres que del extranger estant volguereu repatriar generosament; però per mala ventura meva soch ja massa vell per a escalar altures com aqueixa ni sofrir les sacsejades de l'acémila o carruatge que m'hauria d'emmenar amb tristesa meva a rerasaga dels bons i ágils companys meus. Els seguiré amb l'ánima, empassantma la tristor de la impossibilitat, envejantlos interiorment y procurant a consolarme ab l'esperança de que vos que prou sabeu quant vos estimo, me perdonareu. Els anys m'imposen el sacrifici de la voluntat.

Compadiume y reserveume una bona encaixada de consolació. Sempre bon amic y entusiaste admirador vostre.

Oller, Narcís. [Carta a Eduard Toda].

Carta manuscrita de Narcís Oller

10

Per fi, el 20 del mateix maig Toda escriu fent-li el programa de la visita i fixant el número d'excursionistes (màxim set) "perquè deveu recordar que un paó no és un tocino que dona per molta gent" [...] El grup estigué format per Alexandre Font, Enric de Fuentes, Guasch, Morera i Galícia, Francisco Masferrer, Ruiz i Porta, Lluís Via, Josep Mª Roca i Manuel Vilà, a més del Cap de Colla, com li deien al mestre Matheu. Aquest va ser honorat per Toda amb el títol de *Cardenal de nit* adjudicant-li la cambra destinada al Cardenal [...]

[...] El paó promès féu honor al seu títol però no era una sorpresa; en canvi, el senyor del castell en reservava una per als seus amics. Tal com Teresa Brunswick plantava til·lers i donava a cada un el nom d'un amic de la seva *República d'homes selectes*, Toda tenia aquell dia preparats, a les vores d'un caminal, uns xiprers tendrals a punt de plantar i a cada un d'ells destinava el nom d'un amic. El meu pare, igual que els seus companys i ajudat d'un jardiner, plantà el seu xiprer i el marcà amb el seu nom. Aquella verda franja donaria la benvinguda a l'amo d'Escornalbou quan pujaria el Cenobi.

Matheu, Roser. Vida i obra de Francesc Matheu.

11

Visita al castillo de Escornalbou

Tarragona 26. A las doce y media salió la familia Real, acompañada del gobernador civil, cardenal arzobispo doctor Vidal y Barraquer y del gobernador militar, general Jimeno, para el castillo de Escornalbou, siendo despedidos con delirante ovación. La comitiva regia cruzó por los pueblos de Vilaseca, Cambril, Mombrio y Ruideñías, en todos los cuales aguardaban el paso de los Reyes las autoridades y el vecindario, que habían levantado arcos alusivos. [...]

En el pueblo de Dosaguas, la comitiva tuvo que hacer un alto para que las autoridades ofrecieran sus respetos a la familia Real. Desde este momento comenzó la ascensión al castillo de Escornalbou, pintoresco lugar enclavado a 1.000 metros de altura, en la cúspide de una montaña que, por su estructura especialísima, es llamada Cuerno de Buey. A pesar de las dificultades del trayecto, la familia Real y sus acompañantes efectuaron la ascensión sin novedad, siendo recibidos por el propietario, D. Eduardo Toda; cardenal arzobispo de Tarragona y general Despujol; gobernador civil de Barcelona. Los Reyes visitaron el castillo, pasando después al comedor, donde se sirvió espléndido banquete, terminado el cual, el Monarca, acompañado de los infantes don Jaime y D. Carlos, Sr. Toda, barón de Casa Davalillo, generales Guzmán de Villoria y Jimeno Acosta, trepó hasta la cúspide más alta, denominada de Santa Bárbara, desde donde nuestro corresponsal fue indicando los innumerables pueblos del contorno de Tarragona. El Rey mostróse complacido del espléndido panorama.

A las cinco de la tarde, la familia Real se ha despedido del Sr. Toda y del cardenal arzobispo, mientras que las sencillas gentes del campo vitoreaban a los Reyes, y una banda de música pueblerina entonaba la Marcha Real. Los Soberanos se dirigieron a Poblet.

ABC. 27 de maig de 1930.

Eduard Toda acompanya Alfons XIII a Escornalbou (1930)

12

Al Castell d'Escornalbou

Tot seguit enfilàrem, en deixar la carretera el bell camí del Castell on comença la intimitat i la grandesa d'aquell lloc incomparable. Tot i estar apagada la doble tradició històrica i religiosa d'Escornalbou, d'ençà del domini del nostre Eduard Toda ha recobrat aquell castell un prestigi de cosa magnífica, alterosa, plena de noble evocació [...]

La ferma catalanitat de son digne propietari li havia atret, en aquests darrers anys, la reculada sospitosa de les altes autoritats governatives. Aquesta visita de la família reial, la deferència ampla i cordial amb que l'ha realitzada el Monarca, portant-hi son propi caliu familiar amb la persona de la Reina i dels Infants don Jaume i donya Maria Cristina: el viu interès del Sobirà [...] tenia la virtut simbòlica de desfer amb vibracions de caliu humà el trist malentès d'aquests anys de pesombre als quals ha succeït una prometedora etapa de compenetració i concòrdia [...]

Dels pobles de la rodalia pujaven els muntanyencs en romiatge entusiàstic, estacionant-se pels voltants de la plaça del Castell. Quan els Reis hi arribaren, les aclamacions brollaven càlides i espontànies. Una banda de música de Colldejou tocava la marxa reial. A la torre del Cardenal hi onejava la senyera del Castell; a la torre del Castell, el penó morat de Castella. En haver rebut el senyor Toda als grups visitants, entraren tots al Castell i visitaren les seves belles dependències; el vestíbul, ple de trofeus de cacera -cornaments de carabao, de búfol, d'antílop, de cervals; testes d'ós blanc, de singlar; esquiroles, gats masqués; panòpies, etc. [...]

Després de servit el dinar i mentres la Reina, els Infants i dames del seu seguici passaven per uns moments a llurs habitacions, el Rei, acompanyat del senyor Toda i seguit de l'infant don Carles i el general Berenguer, pujà a la Zalahoquia i visità les coves i alguns dels passeigs meravellosos de la muntanya, admirant el panorama sorprenent que a cada retomb s'oferia a la seva vista.

En baixar al Castell i tenint en compte que es portava un retard considerable en l'itinerari, s'organitzà la [tornada] entre les aclamacions de la multitud que victorejaven els Reis, Espanya, Catalunya, el Cardenal Vidal i Barraquer i don Eduard Toda, i als acords de la marxa reial. [...]

Diario de Reus. 27 de maig de 1930.

13

Aquest castell, que té els murs de pedra esmoladora, amb la seva vermellor corona la muntanya verda. L'arquitectura romànica del castell i de l'església us fa una impressió de seguretat. Les construccions romàniques s'avenen millor que les gòtiques amb el decorat de la naturalesa. Amb el castell dalt de tot, la muntanya d'Escornalbou pren una expressió individual, adquireix una fesomia pròpia.

Tornem a caminar per l'interior del castell, i poc després ens trobem en una eixida meravellosa, plena de l'encís de l'alta soledat. Darrere uns finestrals en forma d'arcada, apareix davant nostre un dels més bells i més clars paisatges de Catalunya. [...]

Aquesta vella muntanya coberta de bosc no és solament filla de la naturalesa. En fer l'ascensió cap al pic d'Escornalbou, comprovem a cada punt la intervenció intel·ligent de l'home; algú vetlla en aquest paratge. La muntanya, erma anys enrere, avui torna a ésser poblada d'arbres, tal era el caigut castell torna a dreçar-se solitari i sobirà. Doble restauració natural i arqueològica. Novament viuen a Escornalbou les pedres vermelles del castell i les de l'Església del segle XII; novament viuen en els vessants les generacions d'arbredes. [...]

Estenem la mirada al voltant. Aquesta muntanya no té la grandesa desolada de Siurana; no us fa basarda; no us dóna aquella primera sensació de punyent soledat. El Montsant, vist des d'ací, no és tant imponent; la Mola apareix com un llenç de paret damunt la carena. Tot verdeja més. Cap a llevant, enllà de les branques del muntanyam que s'obren en forma de contraforts, veiem l'esplanada del Camp, amb l'Hospitalet de l'Infant a l'extrem dret, amb Tarragona a l'extrem esquerre, i entremig, l'escampadissa de ciutats, viles i poblets. Més enllà, la mar ens mostra la seva porta esbatanada. [...]

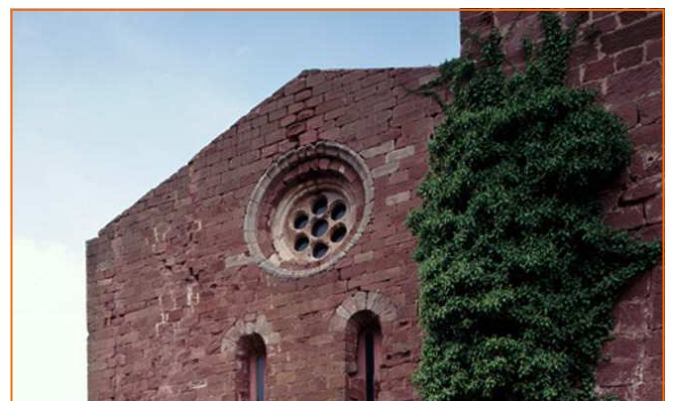
Escornalbou veu la mar, tota ampla. I per això en aquell lloc no us hi trobeu reclòs, com us hi trobeu en una munyanya entre muntanyes. Des del cim veiem els camins baixos de la terra; l'alt camí del sol, el llunyà camí d'aigua; passa el vent de les altures, i tenim el sentiment de la llibertat.

Rovira i Virgili, Antoni. Escornalbou. La Nau 3 setembre 1929 ; 6 novembre 1929.

14 Camí del cel s'enlaira altiva i orgullosa,
els núvols l'emmantellen i besen dolçament,
el sol daura sa testa, quan surt, dançant en l'ona,
i té a sos peus les planes del Camp de Tarragona,
i té a sos peus la raça de catalana gent.

Quan escalava amb joia ta cima encastellada,
ses pedres me parlaven del nostre bell passat,
iem deien condolides. –iProu heu cantat les altres!
¿Per què encara els poetes a mi no m'han cantat?
[...]

El Canigó t'ofrena ses flors i aigües gemades,
el Montserrat és reina de tots els teus fidels,
el Pirineu eixampla sos braços per guardar-te,
Escornalbou té digna la volta dels estels.

Estrem i Fa, Salvador. Escornalbou [fragments].

15

Fortalesa, convent... Després imita
el castell primitiu: torres, marlets.
Són de rogenca pedra les parets.
Pels finestrals, una blavor infinita.

Pati i cisterna. A fora, vells xiprers

com una austera processó de frares...
Oh solitud romàntica! Recés
de llibres, de gravats i d'armes rares.

Santa Bàrbara, flor sobre un verd pom,
flairosa –entre cent flaires, la més bona-,
rep –ho sabem- els nostres precs quan trona.

Un camí a la muntanya dóna el tomb,
anell joliu, talment l'anell de boda
de terra i cel. Padrí...? Eduard Toda.

Correig, Antoni. Escornalbou.

EL BIBLIÒFIL I EL MECENES

16 Eduard Toda estava vinculat amb l'Escola de Bibliotecàries a través de conferències o cursos puntuals que feia a Barcelona des d'inicis dels anys vint; i especialment per les estades de les estudiants a Escornalbou. No obstant no va impartir l'assignatura de biblioteràpia fins els curs 1929/1930 a la llavors anomenada Escuela Superior para la Mujer. Amb anterioritat, l'any 1927, el Consell Permanent de la Diputació de Barcelona l'havia nomenat Professor honorari, com a mostra d'agraïment per la seva hospitalitat i dedicació a les estudiants en les seves estades al castell d'Escornalbou.

L'excursió al castell d'Escornalbou, que fou organitzada per primera vegada el 1923, esdevingué tota una tradició. Aquesta *expedició bibliotecària*, com l'anomenava el seu propulsor durava uns cinc o sis dies. En l'estada les alumnes, normalment, unes 10 o 11, rebien del senyor Toda lliçons de restauració de llibres i practicaven aquesta tècnica. Les despeses de viatges anaven a càrrec de la Diputació, i també les de la propina pel servei del castell; Eduard Toda es feia càrrec de l'estada i del manteniment de les estudiants.

Eduard Toda espera amb carruatges i cavalls a les estudiants que arriben a l'Argentera en tren des de Barcelona. El viatge era aprofitat per conèixer algun altre indret, Reus, Tarragona, o també, en algunes ocasions Valls. De Reus era habitual veure la biblioteca de Pau Font de Rubinat, bibliòfil i amic de Toda, així com el Centre de Lectura; a Tarragona els monuments, i a Valls, la primera biblioteca de la Mancomunitat (1919).

Una de les visites, la de l'any 1926, la recull el diari *la Vanguardia* (28 de maig) amb tot detall; era un grup d'alumnes de segon i tercer, acompanyades per professors i la secretària de l'Escola.

17

A la ciutat de Reus van visitar la casa de don Pau Font de Rubinat admirant els valuosos llibres que atresora la seva biblioteca, així en obres antigues com en produccions modernes. La família del senyor Font de Rubinat va estar deferentíssima amb els visitants. També va ser visitat el Centre de Lectura, amb la seva imponent biblioteca, salons, aules i museus. [...]

Des de Reus es van dirigir els expedicionaris cap a l'Argentera i al castell d'Escornalbou propietat d'Eduard Toda, bibliòfil de fama mundial i antic ambaixador d'Espanya a Londres; residiren tres dies, efectuant pràctiques de classificació, reconeixement de llibres i biblioteràpia. Es va efectuar la classificació d'una secció, abans dispersa, de llibres espanyols impresos a Itàlia. Es va tractar a continuació, de la conservació de llibres, fent-se les oportunes anotacions. Després de successives sessions van ser restaurades enquadernacions en cartró, pergamí i cuir, i també fulls perforats o amb pol·lilles. Així mateix es varen fer proves per esborrar taques als llibres que van ser molt interessants. El darrer dia varen ser retolades per algunes alumnes les noves enquadernacions i rectificades les fitxes del registre bibliogràfic.

Aquests exercicis es van alternar amb excursions, a les coves prehistòriques, recentment descobertes, les fortificacions romanes de la muntanya, i a l'ermita de Santa Bàrbara. L'estada va ser agradable sobre tota ponderació, quedant tots els concurrents molt agraïts per la generositat, competència i expertesa del senyor Toda.

Don Eduard Toda va mostrar alguns llibres de gran valor històric, procedents de monestirs o arxius nobiliaris, que havien anat a parar a l'estranger i que ell va poder rescatar i retornar a Espanya. Alguns d'aquests llibres formen ja part regalats per el senyor Toda, a biblioteques o arxius de l'Estat, província o municipi. A Barcelona li seran entregats alguns d'aquests per l'Arxiu Històric de la ciutat... a l'arribar a Tarragona es va enviar un telegrama d'agraïment al senyor Toda.

La Vanguardia. 28 de maig de 1926.

18

L'any 1928 diverses promocions de bibliotecàries varen voler agrair les estades a Escornalbou, i per subscripció, regalaren una llàntia al senyor Toda per a la seva església. Des del castell, Eduard Toda escriví a mossèn Barrera, amic i professor de l'Escola dient-li que ja hi havia arribat la llàntia de les bibliotecàries, que lligava molt bé amb l'ambient del local on fou instal·lada. En una carta Toda escriu:

La llàntia de les bibliotecàries deuria ser portada per la primera excursió de l'escola que pugui aquest estiu. .. No que vagin amb la pes al coll, peregrines al temple en busca de remissió de culpes, sinó seguint la forta mula que la porti carregada a sas espatlles i que un repic de campanes avisi de la seva arribada [...]

Durant l'estada de les estudiants d'aquest any 1928 Eduard Toda relata a Mossèn Barrera que esperava les bibliotecàries en el seu primer dia al castell.

Varem quedar que avui a les deu del matí començaríem les funcions de la biblioteca. Però son les 11 i reina una pau sepulcral: no ha aparegut encara ningú. Es veritat que no sé la hora que anaren a dormir, perquè quedaren soles en aquell recó de casa i no se sap quan acabaren la tertúlia.

Eduard Toda i un grup d'alumnes de l'Escola de bibliotecàries a Escornalbou (1926 ?)

Excursió a Escornalbou 1928. Grup de cinc alumnes Escola de bibliotecàries.

Gonzalvo, Gener. Correspondència entre Eduard Toda i Güell i Jaume Barrera i Escudero.

19

Toda fou un extraordinari comprador de llibres, de documents de tot el que li pogués servir per a estar informat i al dia. De vegades he arribat a sospitar si no fou el català del seu temps, no ja que n'hagués vistos i tocat més, sinó que n'hagués comprat més. No tingué mai cap criteri monogràfic, sinó més aviat dispers. [...] Fou un autèntic foll de la lletra impresa i dels llibres. En aquest punt no tingué límit. [...]

Durant la seva estada a Londres, emmudí d'una manera total, vull dir que no escriví ni una paraula ni edità cap llibre. [...] La seva evasió foren naturalment els llibres i els documents impresos. A Londres hi trobà un imperi de llibres perquè la capital d'Anglaterra és pot ser, el més gran mercat de llibres de tots els països que es poden manejar, a part dels que hi ha a les grans biblioteques del país que és literalment extraordinari. [...]

El senyor Toda fou el representant ideal de la companyia naviliera a Londres. Tingué una consideració molt vasta, no solament en la política i el comerç, sinó en el camp de l'erudició anglesa, en les universitats. Era un gran bibliòfil. Els seus coneixements en aquesta matèria foren extraordinaris. Aquesta seva gran passió li obrí les portes més tancades [...]

[A Escornalbou] hi formà una gran biblioteca, literalment fenomenal. Ha estat una de les més grans biblioteques particulars de Catalunya; personalment l'he vista i admirada. Ell en digué el Castell, sense fer cap referència als seus orígens eclesiàstics ni a la seva llarga, multiseular vida religiosa, que no crec que oferís res de particular llevat de la felicitat beatífica i contemplativa dels personatges que l'ocuparen, [...]

L'enorme biblioteca que tenia a Londres constituí la nova llibreria del vell i restaurat convent. Es gairebé segur que el volum de llibres a penes cabia en les seves parets. Llavors es dispersà en part, regalà uns 14.000 volums a la Biblioteca de Catalunya de Barcelona on li fou dedicada una sala. També donà molts llibres a la Biblioteca del monestir de Montserrat, a la del Col·legi d'Advocats de Barcelona, a l'Arxiu històric de la mateixa ciutat, a part els que havia donat a la Biblioteca.-Museu Balaguer de Vilanova i la Geltrú, i al Centre de Lectura de Reus. Quan a Poblet les coses començaren a endegar-se també donà molts llibres a la Biblioteca del Monestir. El senyor Toda fou un home d'una gran liberalitat, d'una generositat impressionant.

Pla, Josep. Homenots.

20

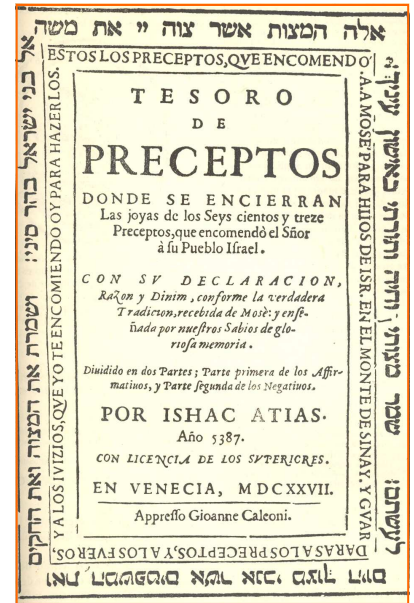
Asseguraríem que tots els llibreters de vell d'arreu d'Europa, i també molts de fora d'Europa, coneixen el seu nom. Els valencians no cal dir; crec que va ésser un valencià el que en certa nit, en hora ja avançada, va trucar a la porta del seu castell d'Escornalbou, portant-li tot un sac de rars incunables polsossos [...]

No fa gaire temps, quan s'ocupava en la seva bibliografia espanyola a Itàlia, actualment en curs de publicació, l'havíem vist penetrar, sempre amb il·lusió, en les coves d'aquests drapaires de la cultura. El llibreter, en veure'l entrar, abandonava per un moment aquell aspecte enigmàtic, atrabiliari, hoffmannià, que encara perdura en els individus d'aquest ram de botiguers, i li sortia a l'encontre molt sol·licit i obligat: Don Eduard !!! – Tot seguit el nostre car bibliòfil començava a remenar llibres i més llibres, aviat el *bouquiniste* li presentava algun volum *vient de paraître*, però *vient de paraître* no pas de l'impremta sinó d'algun recó de qualsevol vetusta calaixera de qualsevol ciutat espanyola o italiana

on tots els rellotges s'han aturat. D. Eduard el fullejava amb molta calma – com a *bon connaisseur* – i no trigava gaire a exterioritzar un judici tallant i definitiu.

El llibre adquirit desapareixia en les seves butxaques – que per recomanació expressa del sastre poden admetre volums “in quarto” – i si en ell s’hi veia algun foradet, alguna nafra feta per algun corc implacable, allà al seu gabinet de biblioteràpia, a Escornalbou – pastetes, cola, trocets de paper antic, trocets de paper del Japó, essència d’espígol, tisoires, etc – el mateix D. Eduard en persona, amb un zel que hauria despertat més d’un somriure filisteu, procedia a la cirurgia restauradora i tot seguit el llibre anava un omplir un buit insignificant en les prestatgeries de la nombrosa biblioteca particular.

Descrit així el nostre bibliòfil semblarà que les seues aficions – aquestes aficions bibliogràfiques vorejadores del món llunàtic i de la mania – hauran influït de certa manera en la seua persona. Hom l’imaginarà d’exterior apagat i pàl·lid, que la pols li coloreix el cos i l’ànima, i que les arnes viuen còmodament entre els plecs de la roba que vesteix. Però res d’això, en D. Eduard Toda; en ell el *gentleman* s’avantposa a l’erudit col·leccionista. Els seus anys de vida consular a la Xina, a l’Egipte, a Helsingfors, a Cerdanya, a París, la seua permanència a Londres, són els que li han format el seu caràcter obert de *weltburger*, la seua prestància exterior tanmateix acollidora. [...]

Toda, Eduard (1927). *Bibliografia espanyola d'Itàlia vol. 1 p. 151*

Martínez Ferrando, Ernest. *El bibliòfil Eduard Toda.*

21

Els donatius del senyor Toda començaren l’any 1920 amb la donació de la seva rica col·lecció elzeveriana, a la qual s’ajuntaren després paulatinament moltes notables edicions dels Països Baixos del segle XVII [...] vingueren també en una llarga corrua de caixes les col·leccions de revistes angleses de la primera meitat del segle XIX, totes ben relligades. [...] Més tard vingueren els llibres de bibliografia i petita història, com diuen els anglesos, memòries, autobiografies i reculls d’anècdotes personals. La riquesa d’aquesta secció era insospitada per tothom, ... i ens ha calgut fer construir més de 80 metres lineals de prestatgeria metàl·lica.

Després tocà el torn de la literatura anglesa i italiana. Precioses edicions, adornades segons el costum del temps, amb frontispicis gravats a l’acer, dels poetes de la llengua anglesa del segle XVIII i primeries del XIX. I estampacions des segles XVI i XVII dels autors italians, han situat als nostres catàlegs de la secció literària a un nivell que no assoleix segurament cap altre biblioteca de Barcelon. Portem catalogats fins a la data 4.998 títols, i encara no ens ha estat possible, ni de molt, malgrat el zel del personal, acabar la tasca.

Talment sembla impossible que un sol home, amb tot i l’activitat extraordinària del reconstructor d’Escornalbou, hagi pogut acoblar tants llibres, la majoria formant diverses col·leccions especialitzades.

Massó Torrents, Jaume. *Memòria de la Biblioteca de Catalunya 1922.*

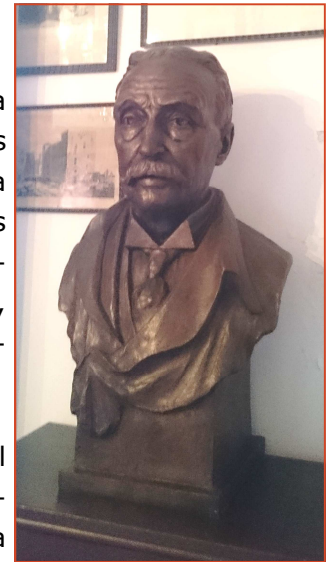

CLOENDA

22

Si el senyor Fabra unificà la llengua; si el senyor Prat demostrà que hi podia haver un polític eficient en aquest espai- cosa que feia dos o tres-cents anys que no s'havia produït-; si el senyor Cambó promogué i pagà tota la cultura bàsica moderna del país-, des dels estudis de Massó i Torrents sobre l'antiga poesia, l'obra de Fabra per ordenar la llengua, els estudis de Pi-joan sobre la pintura medieval, la història de Catalunya de Soldevila, etcètera-, el senyor Toda s'obsessionà en la restauració de Poblet. Aquesta il·lusió és extraordinària. El senyor Toda ha contribuït a desprovinciar el país. [...]

Tingué l'admirable afany de donar-se a conèixer en un petit món- el d'Espanya- que no llegia res, més que les gasetilles locals o alguna història general relacionada amb els desastres del país. Toda fou testimoni directe d'una època de desastres. De jove assistí a l'assaig fracassat de liberalisme promogut pel general Prim. Ja més granat i essent encarregat comercial del consolat de París, assistí a la conferència que tingué lloc a la mateixa ciutat en què Espanya perdé Cuba i les seves possessions a les Antilles [...] Havent conegut una mica el senyor Toda, ja vell, em sembla que la seva reacció fou d'una indiferència molt documentada.

Còpia del bust d'Eduard Toda obra de Modest Gené

Pla, Josep. Homenots.

CRONOLOGIA

1886 L'Eduard Toda diplomàtic es troba a la costa d'Egipte, i en una carta al seu amic Pau Font de Rubinat, menciona Escornalbou com a lloc sobre el qual encara no s'ha escrit i proposa fer una breu publicació; argumenta que ell no hi ha estat mai i per tant, necessita que algú vagi allà dalt, prengui notes i li'n faci un dibuix.

1907 Eduard Toda compra tota la finca d'Escornalbou i el convent, molt enrunat.

1911 Carta a Josep Pin i Soler on parla de la reconstrucció i de la possible visita de Gaudí.

1911 (setembre) Important incendi a la muntanya que crema durant tres dies i destrueix bona part de la vegetació.

1913 (i fins els anys trenta) s'intensifiquen les excursions al Castell des d'àmbits culturals, educatius, esportius i excursionistes de la demarcació de Tarragona i Barcelona.

1913 Gener. Estada de Josep Pin i Soler amb altres personalitats durant la festa de Reis.

1914 Gener. Eixida filològica de mossèn Antoni Ma. Alcover. S'està a Escornalbou per estudiar el català dels habitants dels pobles del voltant.

1916 Membre de la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans.

1917 Visita d'Agustí Duran i Sampere i Hermínia Grau.

1918 Retorn a Catalunya. Escornalbou passa a ser residència habitual d'Eduard Toda i a partir d'aquests anys el Cardenal Vidal i Barraquer hi fa reiterades estades, disposant-hi d'una habitació.

1919 8 de juny. Aplec escolar amb mestres de tota la província als que Eduard Toda obsequia amb un banquet. Són al voltant de dos mil nens de 31 pobles tarragonins. Es va fer un tren especial des de Móra la Nova a l'Argentera.

1920 Membre de la Comissió de Monuments de Tarragona. Va ser-ne president a partir de l'any 1927.

1922 Joan Serra Vilaró excava la Cova Josefina, amb importants restes prehistòriques, i publica els resultats l'any 1925 (*Escornalbou prehistòric*).

1923 (i fins els inicis dels anys trenta) Estadets de pràctiques (biblioteràpia) de les alumnes de l'Escola de Bibliotecàries a l'estiu, una vegada finalitzen les classes.

1922 Importants donacions a la Biblioteca de Catalunya i sala dedicada a Eduard Toda.

1926 Visita del grup de Francesc Matheu (Colla de l'Hotel Colón), del que formava part Eduard Toda en les seves visites a Barcelona.

1926 *Història d'Escornalbou*. Societat Arqueològica Tarraconense.

1926 Restauració de l'església i la cripta; segueix l'advocació a Sant Miquel.

1926 Cessió d'Escornalbou a la mitra tarragonina, amb la condició de poder seguir habitant-hi.

1927 Presideix els Jocs Florals de Barcelona.

1927-1931 Edició de *Bibliografia espanyola d'Itàlia en cinc volums*. El peu d'impremta és el Castell d'Escornalbou (cinc volums).

1928 Visita del Baró de Viver, alcalde Barcelona junt amb Agustí Duran i Sanpere, director de l'Arxiu Històric de la ciutat de Barcelona; agraïment per les donacions a l'Arxiu de la ciutat.

1928 L'arquebisbat de Tarragona posa Escornalbou a la venda. No va trobar comprador.

1930 Entra a formar part de l'Acadèmia de les Bones Lletres de Barcelona, i que presidí entre el 1932 i el 1936.

1930 (25 de maig) Visita del rei Alfons XIII.

1932 (i fins el 1936) Director del Butlletí Arqueològic (Reial Societat Arqueològica Tarraconense). Era ja membre de la Reial Societat Arqueològica Tarraconense.

1934 I Aplec dels Fegocistes (Federació de Joves Cristians de Catalunya).

1935 Rep la Medalla d'or del Centre Excursionista de Catalunya per l'obra de la restauració del Monestir d'Escornalbou i de Poblet.

Ex-libris dissenyat per C.G. Underwood
(1913)

PERSONATGES

Alcover, Antoni Ma. (Manacor, 1862-Palma, 1932) Lingüista, escriptor, folklorista, i eclesiàstic. Fundador dels estudis de lexicologia i diacteologia, estigué fortament enfrontat amb Pompeu Fabra per la seva gramàtica; fou l'impulsor del *Diccionari català-valencià-balear*, que recull el conjunt del lèxic català en tots els dialectes, registres i èpoques. S'inclouen dades documentals de 1060 indrets, i entre ells la zona del castell d'Escornalbou, on feu estada pel seu treball de camp l'any 1914.

Barrera, Jaume (Barcelona, 1879- *ibid* 1942) Historiador i eclesiàstic, des del 1922 membre de l'Acadèmia de Bones Lletres. Dirigió la *Biblioteca Clàssica Catalana* (1906-10). Entre 1918 i 1942 fou professor del Seminari Conciliar de Barcelona i director de la seva biblioteca. Professor també de l'Escola de Bibliotecàries. Des del 1942 dirigí la pàgina literària d'*El Correo Catalán*.

Cambó, Francesc (Verges, 1876-Buenos Aires, 1947) Polític català conservador, advocat i financer. Fundador de la Lliga Regionalista, ministre en diversos governs espanyols; promotor de la cultura catalana impulsà, entre d'altres, la Fundació Bernat Metge. Es relacionà amb Eduard Toda des de l'època de Londres; a Escornalbou hi tenia cambra.

Correig, Antoni (Reus, 1910- *ibid*, 2002) Escriptor i poeta reusenc que destaca a partir dels anys 30; conegué a Eduard Toda quan era un nen perquè el seu pare hi treballava com a administrador. Recull les seves impressions de les anades al castell d'Escornalbou als anys vint.

Duran i Sampere, Agustí (Cervera 1887 - Barcelona 1975) Historiador, arxiver i arqueòleg català. Divulgador cultural, considerà els arxius com a llocs per projectar cultura. El 1943 fundà l'Institut Municipal d'Història de Barcelona, i que dirigí fins el 1957. Visità Escornalbou des de 1917, i es prometé allí amb Herminia Grau.

Font de Rubinat, Pau (Reus, 1860- *ibid*, 1946) Advocat, polític i reconegut bibliòfil. Primer president de l'Associació Catalanista de Reus i fundà el primer diari reusenc en català (Lo Somatent, 1886). Amic des de sempre d'Eduard Toda, amb qui compartí l'afecció a la bibliofília, i el col·leccionisme, formant, a l'igual que Eduard Toda, una de les biblioteques catalanes privades més importants del primer terç del segle XX.

Gaudí, Antoni (Reus, 1852-Barcelona, 1926) Arquitecte modernista, reconegut com a geni universal, estudià amb Eduard Toda i Güell, amb qui va compartir el batxillerat al col·legi de les Escoles Pies. De joves visitaren les ruïnes del Monestir de Poblet. Eduard Toda el convidà a Escornalbou però desconeixem si hi arribà a pujar.

Grau, Herminia (Barcelona, 1897-*ibid.*,1982), Historiadora i traductora. De ben jove, va ser convidada sovint per Eduard Toda a Escornalbou, i allí conegué, i més endavant es prometé (1921) amb Agustí Duran i Sanpere.

Matheu, Francesc (Barcelona, 1851- Sant Antoni de Vilamajor, 1938) Escriptor i editor, des del 1871 intervingué en l'organització dels jocs florals, director de La Il·lustració Catalana, així com el suplement literari Fermal. L'any 1884 fundà l'editorial Il·lustració Catalana, des d'on va editar les obres completes d'autors catalans com Marià Aguiló o Verdaguer. Encapçalà la tertúlia de l'Hotel Colon de Barcelona on acudia regularment Eduard Toda, i visità Escornalbou l'any 1926.

Martinez Ferrando, Ernest (València, 1891 - *ibid.*, 1965) va ser un arxiver, escriptor i historiador valencià. Formava part del Cos d'Arxivers, Bibliotecaris i Arqueòlegs i des de l'any 1920 va treballar a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, que va dirigir entre 1940 i 1961. Conegué Eduard Toda, i entre d'altres càrrecs, va ser membre del Patronat del Reial Monestir de Poblet i Santes Creus.

Massó i Torrents, Jaume (Barcelona, 1863-*ibid.*,1943), escriptor, editor i fundador de la revista L'Avenç. Impulsor cultural i de la recerca, especialment bibliogràfica, històrica i literària. Fou membre fundador de l'Institut d'Estudis Catalans, estigué estretament vinculat a la Biblioteca de Catalunya i fou professor de l'Escola de Bibliotecàries. Des de la Biblioteca de Catalunya recepcionà els grans donatius d'Eduard Toda a qui ajudà a preparar-los al castell d'Escornalbou.

Oller, Narcís (Valls, 1846-Barcelona, 1930), escriptor i advocat. Primer gran novel·lista català de la Renaixença, és considerat el creador de la novel·la catalana moderna. On incorporà temes i una visió del món inèdits en la literatura catalana vuitcentista. Era assidu a les tertúlies de La Penya del Colon, i tot i que fou convidat a Escornalbou en declinà la invitació en motiu de la seva avançada edat.

Pla, Josep (Palafurgell, 1897-Llofriu, 1981) Escriptor i periodista català i reconegut com el prosista més important del segle XX en la literatura catalana; no en va ésser el més llegit i més popular de totes les èpoques. La seva obra completa, que ell mateix comença el 1956, es reprèn d'una manera definitiva el 1965. Abasta més de 45 volums, aproximadament unes vint mil pàgines de prosa. Conegué Eduard Toda quan era jove i l'admirà; el descriu com un dels seus 'Homenots'.

Pin i Soler, Josep (Tarragona, 1842-*ibid.*,1927) Escriptor conegut, sobretot, com a novel·lista, amb la publicació de la trilogia formada per *La família dels Garrigas* (1887), *Jaume* (1888), i *Níobe* (1889), tres novel·les de caire realista dedicades a la seva ciutat, Tarragona, que ofereixen un retrat de la societat catalana vuitcentista en el moment de la crisi del model pairal català. Com a dramaturg, introdueix la comèdia burgesa a l'escena teatral en català. Vinculat a Eduard Toda des de ben aviat, és testimoni de la reconstrucció d'Escornalbou.

Vidal, Plàcid (Alcover, 1881-Barcelona, 1938) Poeta i novel·lista català. Des de jove, al costat del seu germà Cosme, formà part del Grup Modernista de Reus. De caràcter inadapat i introvertit, les seves obres de més relleu són una sèrie de retrats i de cròniques de la vida bohèmia modernista. Casat amb la germana d'Hortensí Güell, Amèlia Güell, es relaciona amb el cosí d'aquesta, el reusenc Eduard Toda, que l'ajuda a obtenir diversos llocs de treball a l'administració.

Vidal i Barraquer, Francesc (Cambrils, 1868-Friburg, 1943), bisbe de Solsona, arquebisbe de Tarragona i cardenal. Llicenciat en dret, exercí com a advocat, però el 1895 ingressà al Seminari de Tarragona. L'any 1936 refugiat al Monestir de Poblet fou perseguit per escamots anarquistes havent de fugir a Itàlia. Negà el seu suport al règim franquista, fet que li comportà la prohibició de retornar a la seva seu tarragonina, a la qual tanmateix no renuncià mai malgrat les pressions governamentals. Amic d'Eduard Toda, sovintejava el castell d'Escornalbou on hi tenia habitació parada.

BIBLIOGRAFIA

Anguera, Pere

Pau Font de Rubinat : Reus 1860-1948 : vida i actuacions d'un bibliòfil catalanista : [catàleg de l'exposició]. Reus : Museu Comarcal Salvador Vilaseca, 1997.

Borbonès, Natàlia

"El Senyor d'Escornalbou".

A: NW : la revista de Reus. Núm.46 (2016, febrer), p. 29-32.

Correig, Antoni

Poemes reusencs.

Reus : Associació d'estudis Reusencs, 1970, p. 113.

Correig, Antoni

Evocacions reusenques : amb els sons de quatre cordes.

Reus : Centre de Lectura, 2002.

Escornalbou : [al amic Eduard Toda agrahint l'acollida qu'ens féu en son castell d'Escornalbou] Edició d'ofrena.

Barcelona : Estampa de la Renaxensa, 1926.

Estivill, Assumpta

L'Escola de Bibliotecàries (1915-1939).

Barcelona : Diputació : Universitat de Barcelona, 1992.

Estrem i Fa, Salvador

Les hores dolces.

Barcelona : la Renaixença, 1920. p. 60 ss.

Fort i Cogul, Eufemià

Toda tal l'he conegut.

Barcelona: Abadia de Montserrat, 1975.

Gonzalvo, Gener

Correspondència entre Eduard Toda i Güell i Jaume Barrera i Escudero (1925-1941) Reus : Associació d'Estudis Reusencs, 2012.

Gonzalvo i Bou, Gener

Cartes d'Escornalbou i Poblet : Un epistolari d'Eduard Toda a Agustí Duran i Sanpere : 1922-1940.

Poblet : Tàrrrega : [Gener Gonzalvo i Bou], 2001.

Gonzalvo i Bou, Gener

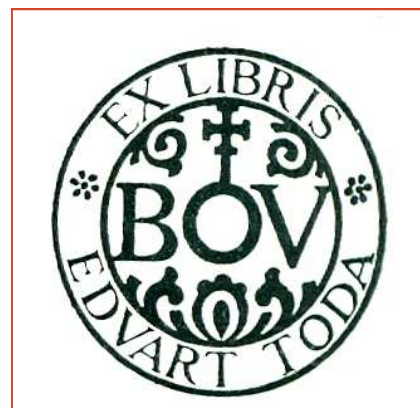
Eduard Toda i Güell (1855-1941) i el salvament del Monestir de Poblet, a través del seu epistolari.

Barcelona : Abadia de Montserrat, 2005.

Gort Oliver, Jordina

Eduard Toda i Güell : la passió per la cultura.

Reus : Associació d'Estudis Reusencs, 2015.

Ex-libris dissenyat per Pau Font de Rubinat (1921).

Gort Oliver, Jordina

"Eduard Toda i Güell. Pensament i idees estètiques dels primers vint anys".

A: *Revista del Centre de Lectura*. Setena Època Núm. 8 (2003, 4t trimestre) ; p: 11 - 15.

Gort Oliver, Jordina

"Eduard Toda i Güell : un intel·lectual pragmàtic".

<http://centredamicsdereus.cat/eduard-toda-i-guell-un-intel%2%B7lectual-pragmatic/>

Iglésies, Josep

Don Pau Font de Rubinat dins l'àmbit reusenc.

Reus : Agrupació Excursionista, 1961.

Martínez Ferrando, Ernest

"El bibliòfil D. Eduard Toda".

A: *Taula de Lletres Valencianes*. Núm. 29 (1930, febrer) p. 5-6.

Massó i Carballido, Jaume

"Toda, Gaudí, Pin i Escornalbou".

A: *Diari de Tarragona [Revista]*. 25 de desembre 2006 ; p. 33.

Massó i Carballido, Jaume

"Notes sobre dos companys d'estudi : Gaudí i Toda".

A: *Gaudinisme : revista informativa dels Amics de Gaudí*. Núm. 5 (2002 desembre) ; p: 12 - 14.

Massó i Torrents, Jaume

"Els donatius del senyor Eduard Toda".

A: *Butlletí Biblioteca de Catalunya*. Barcelona : IEC vol. VI (1923) p. 401-403.

Matheu, Roser

Vida i obra de Francesc Matheu.

Barcelona : Fundació Salvador Vives Casajuana, 1971. p. 167-169.

Muñoz Pujol, Josep M.

Agustí Duran i Sanpere : Temps i memòria.

Barcelona : Proa, 2004. p. 86-95.

Orensanz, Toni

"La Vida inabastable".

A: *NW : la revista de Reus*. Núm. 46 (2016, febrer), p. 5-11.

Papió, Joan

Facsimil del llibre de "La Història d'Escornalbou" / del pare Joan Papió, any 1765.

[Barcelona] : Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1987.

Perea Simón, Eugeni

Cartografia literària del Camp de Tarragona .

Reus : Associació d'Estudis Reusencs, 2010.

Pla, Josep

Homenots : quarta sèrie.

Barcelona : Destino, 2004.

Pujol i Solanellas, Dolors

Bibliografia de l'ilustre reusenc D. Eduard Toda i Güell.

Reus : [s.n.], 1965.

Serra Vilaró, Joan

Escornalbou prehistòric .

[S.l. : s.n.], 1925.

Soldevila, Llorenç

Comarques tarragonines i Terres de l'Ebre [Geografia literària].

Barcelona : Pòrtic, 2010.

Vidal, Plàcid

L'assaig de la vida.

Barcelona : Estel, 1934. p. 496-499.

Ex-libris dissenyat per J. Triadó (1914)

